

Fakta Gyldendals leksikon 1-4

Anmeldt af Klaus Aastrup

Fakta Gyldendals leksikon 1-4

1342 sider

3. udgave 1992

ISBN 87-00-02062-1

Gyldendal

Tidligere var kortfattede og håndterlige danske leksika ofte både prisbillige og af en tilsigtet folkeoplysende karakter – populære om man vil. I en af de første egentlige billigserier, Hauberg og Gjellerups *Dansk Folkebibliothek*, udkom i 1889 som nr. 79-86: *Dansk Folkebibliotheks Konversations-Lexikon* (664 s.) med den senere Frem-redaktør J. Schiøtt som medudgiver. Ifølge forordet var dette „Arbejde“ bl.a. „beregnet paa [...] at kunne kjøbes af et stort ubemidlet Publikum“. Og billigseriernes foregangsmand John Martin efterlod ved sin død i 1932 det næsten fuldførte Martins Leksikon, som udkom 1931-32 i to bind med i alt 1.508 sider; anden udgave forelå i 1937.

Efter anden verdenskrig er de kortfattede danske leksika ikke længere så idébetonede, men efterhånden en del mere praktiske. Det efterkrigsprægede *Gyldendals etbinds Leksikon* (1948, 1.608 s.) kendetegnedes bl.a. ved sit fyldige geografiske, historiske og biografiske stof. *Den nye Salmonsens* (1949, suppl. 1956) fordelte 158 faglige medarbejderes ca. 70.000 stramt redigerede artikler på ca. 5.200 spalter og havde et moderne, næsten videnskabeligt præg. Man søgte ligefrem, ifølge forordet, ved koncentration „at skabe et værk, der i ét bind

rummer et stort konversationsleksikons indhold“. Den oprindelige etbindsversion vejede da også ca. 3,5 kg.

Senere udgivelser har været knap så ambitiøse. I Aschehoug Dansk Forlags serie *Minerva-Bøgerne* udgav den senere *Lademann*-redaktør Torben W. Langer i 1963 225 g *Minilex*, som på 291 dobbeltspaltede sider rummede ca. 30.000 opslagsord. De tilsvarende korte artikler rakte næppe til sommerhusbehov, men kunne vel anvendes i en nødsituation. Derimod var der gods i *Focus*, *Gjellerups etbindsleksikon* (1964; femte udgave 1982, fjerde oplag 1991, 1.173 s.). Seneste udgave indeholdt 24.536 opslagsord, og det rummede en informationsmængde, som i flere henseender ikke stod tilbage for Gyldendals tobindsudgivelser fra 1973 og fremefter, og dertil var det væsentligt billigere. Så vidt vides er der ikke ved produktionen af *Focus* benyttet edb i redaktionsprocessen, og de seneste, endnu ikke ændrede oplag kunne tyde på, at man måske har opgivet at sende en ajourført og revideret sjette udgave på markedet.

Gyldendal og edb

Efter overenskomst med Schultz Forlag etablerede Gyldendal i 1967 en leksikonredaktion under ledelse af Jørgen Bang. Formålet var at skabe en helt ny 26-bindsudgave af *Salmonsens Konversationsleksikon* (anden udgave 1915-30, 26 bd.). På grund af ugunstige konjunkturer besluttede man imidlertid i 1971 at stille ud-

ning af *The new Encyclopaedia Britannica* (15. ed., Chicago 1974, 30 bd.) og *Gyldendals tobinds leksikon* (1977-78) med ældre udgaver og værker kunne det bemærkes, at den tidligere dominerende, humanistiske dannelses tradition var vigende – det afspejledes i artiklernes antal, omfang og karakter på områder vedrørende historie, litteratur, kunst, filosofi etc. og generelt vedrørende biografiske artikler. Opprioriteret var til gengæld naturvidenskab, teknik og samfundsfag – ofte med vægt på aktuelle og internationale aspekter. Tendensen er delvis fortsat i den svenske *Nationalencyklopedin*, således udtalte redaktionschef Christer Engström til *Weekendavisen* 19.10.1990: „Vi har bevidst besluttet at ændre balancen til fordel for teknik, naturvidenskab, økonomi og økologi“. Tilsvarende tendenser har kunnet spores i de små leksika, selv om deres funktion i forvejen er noget anderledes, mere orienteret mod daglige behov.

De små brugsleksikas funktion

Hvis et lille – principielt universelt – leksikon skal du til noget, bør det ikke være mindre end ca. 1.000 sider og af praktiske grunde ikke større end ca. 2.000 sider. Det skal redaktionelt og layout-mæssigt være egnet til *quick reference*, dvs. svare til de oftest og almindeligt forekommende konkrete og velafgrænsede informationsbehov. Herudover skal det i et vist omfang kunne give foreløbig orientering og udgangspunkter for videre søgning andetsteds – denne indkredsning- og emnepræciseringsfunktion er *også* væsentlig. Af et lille leksikon med forholdsvis mange opsplittede artikler kan man naturligvis ikke forlange udtømmende nuancerede redegørelser for komplicerede

sammenhænge og problemstillinger; disse ønsker indfries heller ikke altid af de store almene encyklopædier. Til daglig brug kan man af et håndterligt skrivebordsleksikon imidlertid forlange præcision med hensyn til fakta, stoforganisation og fremstillingsform samt en tidssvarende, ajourført og proportioneret helhed. Den øgede koncentration skærper kravene til kongruens og konsekvens vedrørende det redigerede udsnit af vidensuniverset.

Fakta (1988)

Modtagelsen af *Fakta* (1988) var helt overvejende positiv. Medens *Gyldendals tobinds leksikon* (1982; 1985) havde rummet 33.648 opslagsord, indeholdt *Fakta* ca. 40.000; antallet af illustrationer var udvidet fra ca. 4.000 til ca. 5.000, hvoraf langt flere var i flerfarvetryk – fx vedrørende kunst, biologi m.m. Ifølge forordet var udvidelsen af artikel mængden især anvendt til „aktuelle biografier“ og prioriterede områder som miljø, økonomi, den tredje verden og samtidshistorie. Disse nye tendenser fremtræder overalt, og ved sammenligning af de to værker – ved stikprøver og mere gennemført fra opslagsordet *Stendhal* til opslagsordet *storkenæb* – fremgår det også, at det rigere illustrationsstof nu er bedre udnyttet. Langt de fleste illustrationer er fælles for de to værker. Men tobindsværkets illustrationer vedrørende stenografi, stiftand, Karlheinz Stockhausen og Willi Stoph droppes, og til gengæld bringes seks nye, heraf tre portrætter (et vedr. ny aktuel biografi) og to kommunevåbener. Medens man i tobindsleksikonet havde været „yderst restriktiv“ (forord) med hensyn til biografisk stof, spores der i *Fakta* en ny og bemærkelsesværdig interesse for især aktuelle biografier. Dog vil underholdningsbranchen nok fortsat være

relativt fyldigere repræsenteret i *Lademann* (red.: Torben W. Langer, 1982-90, 32 bd.; første udgave 1970-78, 22 bd.; ny udgave, red.: Otto Lyhne m.fl., 1991-).

Fakta (1992)

Ved udgivelsen af *Fakta* (tredje udgave 1992, fire bd. + Gyldendals verdensatlas (som omtales nærmere side 58 her i *Bogvennen*)) har man foretaget en blandet revision. Det omtrentlige antal af artikler og illustrationer er bibeholdt, medens den fortsatte paginering løber op i 1.342 sider. Ca. 1.500 artikler vedrørende især politiske forhold er ajourført, fx angående Østeuropa, og enkelte nye opslagsord er kommet til (fraktaler, Golfkrigen etc.). Bag i bind fire præsenteres en nødløsning: et tillæg på syv sider om det, der tidligere var Sovjetunionen inklusive biografier, samt en liste over personer, der er afgået ved døden, siden leksikonet udkom første gang (tre sider); i hoveddelen henvises der på relevante steder til disse tillæg. Da man i øvrigt har bevaret den bestående ombyrning, har man måttet skaffe plads til nye indslag ved reduktion af eksisterende artikler, som ved det alfabetiske tilfælde er placeret på samme side. På s. 381 er *fraktal* og *franchise* tilføjet ved at de fornødne i alt 15 linier er skaffet til veje ved mindre indgreb i ni artikler på samme side. På s. 436 er de syv nye linier om Golfkrigen bl.a. gået lidt ud over Goldschmidts Fortællinger og skildringer, medens Roy Jenkins på s. 574 har måttet afgive hele ni linier til Boris N. Jeltsin og Marianne Jelved. En sådan indbygget tendens til vilkårlighed er naturligvis redaktionelt utilfredsstillende, men gennemgående er problemerne løst med en vis fingernemhed, og ofte uden væsentlige informationstab.

Billedstoffet har været nemmere at håndtere, således er Jørgen Christian Hansens portræt på s. 478 resolut udskiftet med Litten Hansens.

Fakta i funktion

Den her gengivne s. 490 fra opslagsordet *heksemel* til opslagsordet *helleki* viser *Faktas* typiske quick reference-funktion: her gives hurtig, præcis og sprogligt klar besked om afgrænsede emner formuleret i relativt mange, korte artikler under temmelig specifikke emneord. Ved sammenligning med *Focus* og *Den nye Salmonsen* savnes ikke meget. Som kompensation for artikler om fx heksemælk, Wolfgang Helbig og Heliodoros gives der en ordentlig forklaring på de fascinerende helikopteres virkemåde samt en definition af det højenergifysiske begreb helicitet. Dog burde slaget ved Helgoland have været dateret (1864). Større sammenfattende artikler ses kun sjældent, hyppigst i forbindelse med artikler om enkelte verdensdele, nationer eller om betydelige historiske perioder, ideologiske retninger, kulturelle strømninger m.v., og endelig i fx artikler om Jorden og menneske. De få artikler af denne art er imidlertid værdifulde. Encyklopædisk prægede samlede fremstillinger af større sammenhængende emne- og fagområder er endnu mere sjældne. *Filosofi* får ganske vist 27 linier (med henvisninger), medens der fx om *musik* mere typisk meddeles fem linier (uden henvisninger); *fusionsmusik* tildeles derimod seks linier. Der er langt til den pædagogiske service i *Focus*, som vedrørende musik bringer oversigter over musikhistorie, musikelementer, instrumenter etc. Da man i *Fakta* ifølge forordet ydermere har begrænset antallet af rene henvisningsartikler til det mindst mulige, må man i overblik-

heksemel

heksemel: det letløbende, gule spore-svin fra ulvstod, anv. til læk-tilpakkning og i fvrværkeri.
hekseprocesser: retssager mod personer, anklaget for trolddom, kendt i Europa fra hedensk tid. De store h var fra ca. 1450, hvor det blev et kirkeligt anliggende, til ca. 1700. Ved forhørene anv. oftest tortur og de dømte brændtes. Den første kendte da. heksebrænding fandt sted i Strøge (540), den sidste i Nyskøbing Falster 1693.

hekseri: forklaring af hændelser der ikke kan forstås ud fra alm. årsagsammenhænge. Troen på h findes endnu mange steder. Se *magi.

heksekrænger: ring af jurubønder, svampe, oftest batsvampe; myceliet i jorden vokser radært; således at ringen bliver større år for år.
hekseabbati: folketroen hekse-neses forsøgning med djævelen af alm. på et højt bjerg, fx på toppen af Bruckens, Blåbjerg og Hekla.

Hekkenbælt: i Danmark var møde-iderne skærdømte; valbørgrigten eller sankthansaften skiftende med egstraditionen.

hekseked: *lum bagu:* pludseligt opslående smerte og stivhed i lænden med krampagtig sammenkræmning af rygsmuskulaturen.

hekseåge: betegnelse for *stink-svampens unge, afgrømede frugtlegeme; den underste hvide del med fin, nedslægtet smag.

hektar: *he:* et flademål. 1 ha = 100 ar = 10.000 m². \square areal.

hekto-: (gr.), fork h i målingveelser = hundredgange, fx hektohe-ter = 100.

hekto graf: enkelt apparat til mangfoldiggørelse af tekst og tegninger. Giver ofte kun 25-30 gode aftryk.

Hektor: ledelsen af den trojanske belejring af kong Priamos og Hekabe. Debuten i et kamp med Akilleus.

Hel: [hel] i nord. mytologi både dødsgudinden og det dunkle dødsrige. Herifr. kom almindelige mennesker efter døden; krigerne kom til Valhal.

helbindi: bogbind beklædt med materiale i et helt stykke, fx skind.

høldagskole, dagkole: specialskole for børn der vanskeligt klæber alm. skolegang; der ydes intensiv undervisning i små grupper og tilbud om fritidsbeskæftigelse.

Helenia: gr. mytol. skikkelse; datter af Zeus og Leda. H var den smukkeste af alle kvinder. Blew gift med *Menelaos. Men af prins Paris bortført til Troja. Dette blev optakten til Trojanske Krig.

Helena: [helna], hovedstad i Montana, USA, 24.000 indb.⁸⁰. Bebyggende i rigt mindetrik med al-ud. industr. \square USA (A) 14.

Helene Kilde: hellig kilde nær Tissø, Nordsjælland. Til op i 1900-t. ansås H vand for helbrædende, især sankthansvat.

Helenuim: lat. navn for *solbrud.

helle tal: består af de naturlige tal 1, 2, 3 osv., de tilsvarende negative -1, -2, -3 osv., samt 0.

helflugtning: sparketeknik i fodbold; holden som kommer oppefra rammes direkte før den når jorden; jf. *hulvflugtning.

Helgason, Jón, 1899-1986; isl. filolog. Professor ved Kbh.s Universitet 1929-69; forstander for Arnamagnæanske Håndskriftsamling 1927-57; dertil leder af Det Ar-

namagnæiske Institut til 1977. Tidlige værker om sl. lit.
helgøni: af kat. tro en kristen som har lidt martyrdøden eller som elter et helligt liv er optaget i Guds rige. Mange h bar en særlig festdag. Se også *hølskåring.

Helgesen, Poul: se *Poul Helgesen.

Helgoland: ty. ø i Nordsøen ud for Elbens munding; 2,09 km²; 2000 indb.⁸⁰. Mindst 1000 sandstensklipper op til 60 m o.h. med stejle klippevægge, i SØ sandslette. Badested med stor turisme. \square Niederachsen tal.

Heltorik: H kom under hertugdømmet Slesvig 1402, blev da 1714, brit. 1814, men 1890 byttet bort til Tyskland mod Zanzibar. I slaget ved Helgoland slog en da. eskadre østr.-preuss. flåde. H var under 1. verdenskrig stærkt befæstet og en brit. flåde besæjrede her den ty. flåde i slag 28.8.1914. H blev demilitariseret 1919, atter befæstet 1935 og besat af Størtmændene 1945. H blev anv. til øvelsesbombøml og den tvangsforflyttede befolkning vendte tilbage til øen ved dens tilbagegivelse til Tyskland 1952.

helgolænderi: kyseligende sol-hat.

helhest: i folketroen en trehestet, hvid hest, der levede på kirkegårde; møde med h var selde død.

heli asteri: i oldtiden Athen med af Helias, den antiske folke-dødsst.

helicel-tøt: begreb i højenergifysikken; hvis spin og bevægelsesretning er ens siges h at være i; når de er modsatte rettede 1. Den eneste forskel på neutrino og antineutrino er h, som er -1 hhv. I for disse elementarpartikler.

Helikon, Ekón: bjerg i Grækenland, ca. 40 km SØ for Delphi, 1749 m o.h. Var i oldtidens mytologi musens bolig. \square Grækenland.

helikon, kontrabauba: stort snøet blæseinstrument af messing, bæres over skuldrene og bruges især i militærkorpsstre.

heli kopter: luftfartøj med én eller flere vandret roterende, motor-drevne hærrotorer som giver opdrift og fremdrift. Forløberen for h var autogyroen, opfundet 1909 af spanieren Juan de la Cierva (1895-1936). Den havde propel og kunne ikke starte lodret. H drives nu af gasturbinemotorer. Hastighed alm. ca. 200 km pr. time.

heli graf astri: sikker til foto-grafering af Solen.

heli opolis: egyptisk oldtidsby nær det nuværende Karro. Rel. centrum, først og fremmest for sol-guden Ra, hvormed storlede tem-pelruiner vidner. \square Egypten.

Endv. antikkens navn på *Baalbek.

Helios: i gr. mytologi Solen personificeret som gud.

heliostat, solenstat: drejeligt spejl til optagelse af solens stråler

heliotrop: tæt, træet varietet af kvarts; grøn med røde pletter.

heliotrop, Heliotropium: slægt af rubinlilje. Flere spp. S am farmer med hvide, rosa, violette eller mørkeblå blomster; store skarm-lignende kvaste anv. som sommer-blomster.

heliostat: solst. Solydr.

helioport: helikopterlandings-plads.

helium: grundstof; opstår ved de radioaktive omændelser, ved hvil-

Hekseprocesser. Transir fra børening om offentlig brænding af tre hekse i Derneburg (Hartz), oktober 1555

ke der udsendes alfa-partikler, som er atomkerner af Pga dets ubrændbarhed (*bedeltes) fortrækkes h frem for brint til fyldning af balloner.

Høllædsk kultur: bronzealder-huset på Grækenlands fastland med afhængighed af miniskultur, især 1700-1400 f. Kr.

Helias: gr. navn for *Grækenland.

Helias: kommune i Ribe amt; 4391 indb.⁸⁰. Byer med mere end 500 indb.⁸⁰. Agerbæk (1233), Norden-skov (653), Næsbyerg (616), Totte-rup (610), Årre (536). \square Ribe amt.

Helie bær: middelalderligt våben bestående af en lang stang med øksblad og stødning.

Helikopter: stationsby i Frederiks-borg amt; 4356 indb.⁸⁰. Egnshisto-risk museum; sommerturnussted. \square Frederiksberg amt.

Helikoptergård: gård i Helikopt-NV for Helsingør. Kendt fra 1500-t., i forbindelse med korn- og fa-brikkmøller, senere geværfabrik; 1768 erhvervet af H.C. Schimmel-mann, i slægtens eje til 1949 (fidei-kommis 1781-1930), fra 1953 Det Kgl. Opfostringshus. Hovedbygning opført 1747-48 af Ph. de Lan-gue, Hammermøllehuset og huse i Bøsmagergade fra 1700-t.

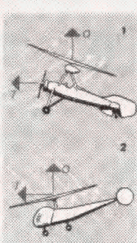
helleflak, Rein hardus hippo-glossio ideo: op til 120 cm lang, ret slank flynder, begge sider er farvede; udbredt i det nordligste Atlanterhav; spisefisk.

helleflint: gl. sv. navn for en rødlig finkornet gnejs der er meget ud-bredt i Sydsvetrig.

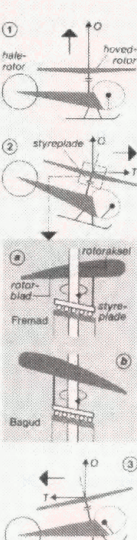
helleflynder, Hippoglossus hip-poglossus: op til 4 m lang, slank flynder, udbredt i nordlige Atlanterhav; velsmagende spisefisk.

hellekiste: aflang, firkanter grav-kiste fra neolitikum, bygget af flåde, kløvede sten (heller), anlagt under gravhøj eller flad mark; længde 2-3 m, bredde højst 1 m.

Helikopter: ① Helikopter tegnet skematisk med en hovedrotor som giver opdrift og fremdrift, og en halerotor som kompenserer for hovedrotorens drejningsmoment. Hvis opdriften (O) svarer til tyngdekraften, står helikopteren stille i luften, er den større eller mindre, vil helikopteren gå hhv. opad og nedad. ② Væd hjælp af en styre-plade kan vinkelen på hovedrotorens blade i forhold til en rotation øges bagl og mindskes forl (a og b), derved be-væges maskinen fremad (O opdrift, T trækraft). ③ Væd en modsat vinkel-ændring vil helikopteren bevæge sig bagl. På tilsvarende måde kan sideli-nen bevægelse opnås.

Helikopter. Den principielle forskel mellem autogyroen ① og helikopteren ②; O opdrift, T trækraft.

krævende søgesituationer mobiliserer nogen opfindsomhed med hensyn til formulering af beslægtede emneord. Normalt volder dette ikke usædvanlige leksikografiske vanskeligheder, men det må bemærkes, at noget stof er placeret under sammensatte opslagsord som *danske dialekter, egyptisk kunst, græsk religion og mytologi* etc., og at der således kan findes mindre

oversigtsartikler på relativt afgrænsede områder.

Fremstillingsformen ved kontroversielle og omstridte emner er den sædvanlige objektiverende, hvor man holder sig til det, der faktisk har været tilfældet (Lee Harvey Oswald, Bild-Zeitung, BZ'ere, Den danske Forening), eller man undlader enhver anvendning af problematisering (Greenpeace).

Trykfejl, sprogfejl og egentlige fejlangivelser er fåtallige i *Fakta*, hvorimod der med hensyn til detaljer kan påvises en del tilfælde af vilkårlighed og inkonsekvens, men mange af disse kan henføres til den kun delvise ajourføring og revision og den manglende samlede og ubundne redaktionelle afvejning. Direkte indholdsmæssige misvisninger er sjældne, dog efterlader den redaktionelle praksis med hensyn til emneudvælgelse og omfangsfastsættelse af og til et løjerligt indtryk, navnlig i forbindelse med biografiske artikler. Som følge af den ny vægt på *aktuelle* biografier er der optaget en del, også forholdsvis unge personer med tilknytning til politik, kunst, film, teater, musik, skønlitteratur m.m. At disse aktuelle biografier er mere neutralt beskrivende og karakteriserende end vurderende, bør ikke give anledning til, at man ukritisk tolker artikelforekomst og -omfang som udtryk for en vurdering af den biograferedes betydning. Sådanne forhold fremtræder fx på opslaget s. 208-209, hvor Franciska Clausen og Sophus Claussen hver tildeles ti linier, medens to prioriterede „aktuelle“ danskere som Erik Clausen og Bente Clod får omtrent det samme, henholdsvis ti og ni linier. En anden „aktuel“ dansker, fotografen Krass Clement tildeles syv linier, og denne artikel kan dog måske – trods det mindre omfang – tages som et positivt udtryk for en generelt stigende anerkendelse af den fotografiske kunst. Det kan til sammenligning nævnes, at både Viggo Rivad, Rigmor Mydtskov, Jesper Høm og Morten Bo medtages, medens Kirsten Klein udelades. Blandt relativt få sportsfolk bemærkes badmintonspilleren Lene Køppen (otte linier), medens man har udeladt både Erland Kops, Svend Pri og Morten Frost. Når der er lagt vægt

på den måske lidt massemedieorienterede aktualitet, indebærer det, at der i forhold til personer fra i forgårs er udøvet en kraftigere selektion, fx optages hverken H.L. Mencken, Jørn Jeppesen, Niels Matthiasen eller Finn Gundelach. Det indebærer også, at forskere, som i al stilfærdighed har været banebrydende, kan være udeladt, således medtages Johan Hui-zinga, medens en anden betydelig udenlandsk middelalderforsker som E.R. Curtius forbigås. Repræsentationen inden for naturvidenskab og medicin synes også i et vist omfang reguleret af aktualitetshensyn, fx tilmåles Nobelprismodtagerne Henrik Dam, Francis Crick og Niels K. Jerne henholdsvis tre, syv og tolv linier.

Fakta er i det hele taget et aktualitetsbetonet quick reference-leksikon. Kort efter udgivelsen har det ved daglig brug en nyttig samtidsorienterende funktion vedrørende statistiske, økonomiske, politiske, juridiske og sociale forhold. Den samlede informationsmængde og den afmålte detaljeringsgrad imødekommer på så mange måder daglige, nutidige behov, at *Fakta* i en snæver vending hyppigt vil være en foretrukken kilde. Redaktionen har bevidst rendyrket quick reference-funktionen og orienteret fremstillingen mod konkrete, specifikke søgesituationer. Videregående behov for såvel detaljeret fordybelse som sammenhæng og overblik kan lige så klart henvises til andre kilder. Imidlertid forstærker de redaktionelle aktualitetshensyn netop behovet for ajourføring. Ifølge *Nyt fra Danmarks Nationalleksikon* (1991, nr. 2, s. 7) er der, bl.a. på baggrund af de hurtige opdateringsmuligheder, truffet principbeslutning om at udsende en elektronisk udgave af *Den store danske encyklopædi*, når den trykte udgave foreligger komplet – både online-

systemer og CD-ROM overvejes. I mellemtiden kan forsøg med den eksisterende *Fakta*-base måske være nærliggende ...

Billedredaktion og grafisk tilrettelæggelse

Faktas enkelte sider er opdelt i tre smalle spalter med løs bagkant. Skriften er den generelt anvendelige Times; ved opslagsordene anvendes dog en fed grotesk (Helvetica), der, som Eli Reimer bemærker om bogklubudgaven (1990) i *Årets bogarbejde 1989/90* (1991, s. 60), er for kraftig til de små grader – bogstaverne lukker, fx minuskel a. Kolofonen oplyser intet om det anvendte papir, men det forekommer en anelse mere gulligt og bedre egnet til reproduktion af sort/hvide billeder end 1988-udgavens Uno-matt 114, som er så blændende hvidt, at der nemt opstod generende reflekser og kontraster. Også farvefotos fremtræder i god reproduktionskvalitet. Det fyldige og forskelligartede, overvejende informative illustrationsmateriale – de ca. 5.000 fotos, tegninger, kort og tabeller – er varieret fordelt på de tre spalter samt den brede højre margen i en gennemgående afbalanceret layout. En illustration *kan* være anbragt lidt langt fra den artikel, den hører til; dog er der ofte, men ikke altid henvisning fra artikel til illustration. Selv hvor artikel og illustration(er) befinder sig på samme opslag, kan man således risikere enten at miste sammenhængen eller at skulle lede efter den (fx s. 718-719: lufthavn). Adskillige artikler er ledsaget af instruktive tegninger, navnlig ved emner inden for matematik, fysik, optik, astronomi, teknik, biologi, men også i forbindelse med lettere sager som spil og enkelte sportsgrene. Af og til er bil-

ledvalget opfindsomt, fx ved *korset*, eller ved de lidt kuriøse artikler om afværge- og spottetegnene: *figentegnet* og *horntegnet*. Folkekulturen bliver også tilgodeset i den ligeledes illustrerede artikel *majstang* (og i øvrigt i artikler om: gækkebrev, påskeæg, piv-i-røvdyr m.m.). Og portrætterne er i mange tilfælde netop ikke de gammelkendte, det gælder fx Einstein, Eisenhower, T.S. Eliot og Duke Ellington, ja endog Descartes. På denne baggrund må den overflødige dobbelte anvendelse af Clemens' Wessel-portræt (s. 209 + 1.295) betegnes som en enkelt redaktionel svips. – I betragtning af bogblokkens samlede vægt er den ny opdeling i fire bind måske nok hensigtsmæssig, men det anvendte overtrækspapir synes ikke særlig holdbart – hvornår vil falsene sprænges? Man kunne have foretrukket en tobindsudgave i mere solid indbinding.

Focus og Fakta

Siden Gyldendal i 1988 udgav *Fakta*, er *Focus* (femte udgave 1982) udsendt i endnu to oplag: tredje oplag i 1989 og fjerde oplag i 1991. Som det fremgår af titelbladets bagside, har man dermed optrykt en tekst, som ikke er blevet ajourført og revideret siden efteråret 1981. *Focus* var ellers vel anvendeligt, det var *bærbart* (ca. 650 g), gik snildt ned i tasken og var ved skrivebordet brugbart til ajourføring og supplerings af fx *Den nye Salmonsens*. På grund af den opståede forældelse vil det dog indtil videre næppe være noget seriøst alternativ til nyeste udgave af *Fakta*. Selv om man kunne have ønsket sig en mere gennemgribende revision og en redaktionelt afrundet helhed uden tillæg, fremtræder *Fakta* stadig som et både tidssvarende og effektivt quick reference-leksikon.